

1 ПОЯВА

Повернення події*

Так звана «сучасна» історія виявляє два суперечливі образи: незаконна дочка більш благородної історії – історії Античності, Середньовіччя, Нових часів – і засуджена скніти в її затінку; верховна натхненниця будь-яких запитань про минуле, гідна загального зацікавлення, тому що володіє таємницями теперішнього. Жоден із цих двох образів не зовсім хибний.

Це правда, що сучасна історія не здобулася ні на свою ідентичність, ні на автономію. Плід суто французької історії, вона народжена реформами Віктора Дюрюї, які він упровадив у середню освіту, віддаючи належне розриву, що його нав'язала національній історії Французька революція. Ті три четверті століття були лишень продовженням, тривалістю життя людини, на яке наукові методи, що тоді тільки ставали на ноги, мали незначний вплив. З часом нові міністерські циркуляри могли змусити її розпочинати «сучасну історію» від Третьої республіки, післявоєнної доби Першої або Другої світової: у жодному разі принципу неперервності не було досягнуто.

Однак ніяка інша епоха, крім нашої, не вважала, що її теперішнє вже споряджене «історичним» сенсом. І цього вже було достатньо, щоб наділити її ідентичністю, вивільнити сучасну історію від її безсилля. Тотальні війни та революційні потрясіння, швидкість засобів зв'язку та проникнення сучасних економік у традиційні суспільства, словом, усе, що заведено розуміти під словом «глобалізація», забезпечило загальну мобілізацію мас, що перебували в

* Уперше опубліковано під такою назвою у виданні: Jacques Le Goff et Pierre Nora (dir.), *Faire de l'histoire*, t. I: *Nouveaux problèmes*, Gallimard, coll. «Bibliothèque des histoires», 3 vol., 1974. Перероблена версія статті виходила в *Communications*, n° 18, 1972 під назвою «Подія-монстр».

ар'єргарді фронту подій, репрезентували свого часу незалучених до історії; рухи колонізації, потім деколонізації інтегрували в історичність західного типу цілі цивілізації, котрі ще вчора дримали в сплячці народів «без історії» або в мовчанні колоніального пригнічення. Така широка демократизація історії, що надає теперішньому свою специфіку, керується своєю логікою і законами: один із них – єдиний, який ми хотіли б тут виокремити, – полягає в тому, що актуальність, ця всеохопна циркуляція історичного сприйняття, сягає кульмінаційної точки в новому явищі: події. Її поява, здається, датується останньою чвертю XIX століття, тобто періодом між війною 1870 року та Фашодським інцидентом; у Франції – між Паризькою комунією та справою Дрейфуса.

Не можна не співвіднести швидко появу цього історичного теперішнього, складеного з почуття участі мас у національній долі, із зусиллям покоління істориків-позитивістів створити в той самий момент власне наукову історичну школу. Однак уся їхня робота якраз полягала, з одного боку, в заснуванні історії на вивченні минулого, турботливо відділеного від теперішнього, а з іншого – у заповненні цього минулого неперервним ланцюжком «подій». «Історія народжується для епохи лише тоді, коли вона цілком померла; царина історії – це минуле»¹. Охоплена прагненням перенести у сферу соціальних наук методи експериментальних наук, ця команда істориків намагалася суто науково обґрунтувати факт, старанно реконструювати його, щоб досягнути все минуле через серію подій, що самі конституйовані об'єднанням фактів, і повернути перервність окремих подій до ланцюжка причинно-наслідкової неперервності. Все відбувається так, ніби позитивісти запозичили в теперішнього суть елементів, що мали моделювати його образ, але перенесли їхню виняткову суть у минуле; так ніби вони (ті, для кого історик не мав би належати ні до жодного часу, ні до жодної країни) відкрили силу теперішнього, але щоб несвідомо вигнати з неї небезпеки, надаючи події право на існування лише в безневинному минулому. І хоч теперішнє під тиранією події було позбавлене права на існування в історії, було зрозуміло, що історія будуватиметься на фундаменті події.

Модальності такого розподілу, наслідки зіткнення цивілізацій, хай які вони важливі, нас тут не обходять. Головне для визначення статусу події – наголосити на цьому перевороті. Позитивісти освятили печаттю науки і водночас започаткували традицію, що перетворила

¹ Jules Thiénot *et al.*, «Rapports sur les études historiques», in *Id.*, *Recueil de rapports sur les progrès des lettres et des sciences en France*, Imprimerie impériale, 1867.

ЗМІСТ

<i>Вступ.</i> Три полюси сучасної історичної свідомості	5
---	---

Перша частина ТЕПЕРІШНЄ

1. Поява	22
Повернення події	22
Ще зовсім сира історія.....	37
За сучасну історію	43
Від сучасної історії до історичного теперішнього.....	51
2. Огляди	56
Таємниця в сучасних суспільствах	56
Вибух спадщини	62
Історія і роман: де пролягає межа?.....	74
Що таке бестселер?.....	82
Чи можлива его-історія?.....	89

Друга частина НАЦІЯ

1. Метаморфози	96
Інша історія Франції	96
«Місця пам'яті»: спосіб використання	99
Історичний музей Версаля: перетворення	108

2. Орієнтири	115
Мішле, повне воскресіння	115
Навіщо читати Лавіса сьогодні?.....	121
Дюбі, інша битва під Бувіном.....	129
Щасливе покоління французьких істориків.....	139
3. Віхи	155
Велика війна і Революція.....	155
Профанне й сакральне в Республіці	157
Нав'язливий спогад про Віші.....	163
Синдром Віші	171
Історик перед де Голем	176
Мітеран: нескінченна біографія	183

Третя частина ПАМ'ЯТЬ

1. Підступи	188
Момент «колективної пам'яті»	188
Пам'ять історії, пам'ять історика	192
США: пам'ять країни без пам'яті	204
Чотири кути французької політичної пам'яті	217
2. Продовження	236
Чи можна «місця пам'яті» експортувати?	236
Чи можливі європейські місця пам'яті?.....	244
Закон пам'яті	248
Як просочилися «Місця пам'яті»?.....	253

<i>На завершення. Історія в «другому ступені»</i> (Відповідь Полю Рикеру).....	257
---	-----